

OASes
ONGELIJKHEID, ARMOEDE,
SOCIALE UITSLUITING EN DE STAD

Persconferentie

Donderdag 1 december 2011 om 10 uur

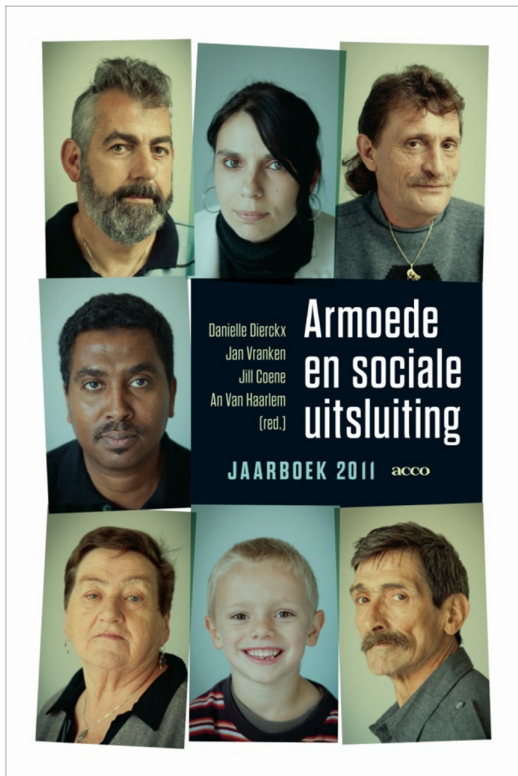
Klooster van de Grauwzusters, Lange Sint-Annastraat 7, 2000 Antwerpen

Stadscampus Universiteit Antwerpen

Ter gelegenheid van de publicatie van

ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING

JAARBOEK 2011

Redactie:

Danielle Dierckx
Jan Vranken
Jill Coene
An Van Haarlem

Nr. 19 in de reeks
Sociale InZichten

Uitgeverij ACCO,
Leuven/Den Haag

Universiteit Antwerpen - Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen

Centrum OASes (Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad)

De Meerminne, St-Jacobstraat 2, 2000 Antwerpen

Onderzoeksleider Armoede: Danielle Dierckx (Prof.dr.) – 0499 33 49 63

<http://www.oases.be>

I. OPMERKELIJKE CONCLUSIES UIT HET JAARBOEK ARMOEDE EN SOCIALE UITSLUITING 2011

1. Personen van buitenlandse herkomst leven in groten getale in armoede

De armoedecijfers voor personen van buitenlandse herkomst, gemeten volgens inkomen, zijn hallucinant. Tijdens de periode 2007-2009 hadden Belgen een armoederisico van 12%. Personen afkomstig uit het noordwesten van Europa hadden een hoger risico, namelijk 18%. Personen uit Zuid-Europa hadden een bijna dubbel zo groot armoederisicopercentage (22%). Personen van Turkse, Oost-Europese en niet-Europese herkomst, lieten een driemaal zo hoog cijfer optekenen: respectievelijk 33%, 36% en 37%. Personen van Marokkaanse herkomst hadden zelfs een armoederisico van 54%.

Wanneer armoede wordt gemeten aan de hand van de deprivatie van personen van buitenlandse herkomst op 'huisvesting', 'financiële stress' en 'gebrekkige financiële middelen', wordt hun kwetsbare positie verder bevestigd. Niet alleen zijn zij vaker gedepriveerd op de afzonderlijke domeinen, maar ook op verschillende domeinen tegelijkertijd. Personen afkomstig uit landen van buiten de Europese Unie, met Belgische nationaliteit, zijn in 45% van de gevallen gedepriveerd op minstens twee van de drie genoemde domeinen. Hebben zij geen Belgische nationaliteit, dan gaat het zelfs om 66%.

Nog schrijnender is de situatie van mensen zonder wettig verblijf. Hun armoederisicopercentage bedraagt 95%. De helft van de respondenten moet rondkomen met minder dan € 145 per maand. Het leven is voor deze mensen dan ook een dagelijkse overlevingsstrijd. Aangezien ze vrijwel zo goed als geen rechten hebben, zijn zij de speelbal van allerhande individuen zoals huisjesmelkers.

Methodologische achtergrondinformatie

1. De criteria die we hanteren om personen van buitenlandse herkomst te identificeren, zijn de volgende: de persoon heeft ofwel als eerste nationaliteit niet de Belgische, ofwel als tweede nationaliteit niet de Belgische, of de persoon is niet geboren in België. Deze afbakening kan leiden tot een overschatting van het aantal personen van buitenlandse herkomst (we beschouwen iemand met een dubbele nationaliteit als 'vreemd') of tot een onderschatting (kinderen van migranten die hier geboren zijn en de Belgische nationaliteit hebben gekregen, zijn niet mee opgenomen).

2. De categorieën van herkomst verwijzen naar volgende landen:

- Zuid-Europa = Griekenland, Italië, Portugal, Spanje;
- Noordwest-Europa = Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Ierland, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Zweden, Zwitserland;
- Oost-Europa = Albanië, Bulgarije, ex-Joegoslavië, Ex-USSR, Hongarije, Kosovo, Kroatië, Macedonië, Polen, Roemenië, Rusland, Servië-Montenegro, Slovenië, Tsjechië;
- Niet-Europa = Afghanistan, Algerije, Angola, Angola, Armenië, Bolivia, Brazilië, Burkina Faso, Burundi, Canada, Chili, China, Colombia, Congo, Ecuador, Egypte, Filippijnen, Ghana, Guatemala, Guinee, India, Indonesië, Iran, Ivoorkust, Jamaica, Japan, Jordanië, Kameroen, Kazachstan, Kosovo, Libië, Madagaskar, Mauritië, Mexico, Nigeria, Pakistan, Peru, Rwanda, Senegal, Singapore, Sri Lanka, Syrië, Thailand, Togo, Tsjaad, Tunesië, Verenigde Staten, Zimbabwe;

3. Voor het meten van deprivatie passen we een bredere classificatie toe, omwille van beperktere data: we combineren alleen eerste nationaliteit en geboorteland (niet tweede nationaliteit). Dit resulteert in de volgende categorieën: Belg, geboren in België, Belg, geboren in een ander EU27-land, Belg, geboren in een niet-Europees land; vreemdeling met de EU27-nationaliteit, vreemdeling met een niet EU27-nationaliteit

2. De gekende recepten om armoede te voorkomen, werken niet voor personen van buitenlandse herkomst

Een belangrijke bevinding is dat de factoren die over het algemeen aan armoede verhelpen of ertegen beschermen, voor personen met een niet-Europese achtergrond geen soelaas bieden. Het gaat dan bijvoorbeeld over het hebben van een diploma en een job. 32% van de hooggeschoolde en 46% van de werkende niet-Europeanen leven in cumulatieve armoede¹. De gekende groepen met een verhoogd risico op armoede, zijn eenoudergezinnen, huurders, laagopgeleiden, werklozen. Dit geldt ook voor de niet-Europeanen, met daarbij nog andere risicofactoren: 43% van de niet-Europese eigenaars leeft in armoede, alsook 57% van de gehuwden en 47% van de koppels zonder kinderen.

Wat schuilt er achter deze percentages? Hooggeschoolde migranten oefenen vaak een beroep uit dat beneden hun kwalificaties ligt: 63% van de hooggeschoolde Turken en Marokkanen en 56% van de andere niet-OESO-onderdanen is overgekwalificeerd. Een en ander is misschien deels te wijten aan de problematiek van diploma-erkenning. Wanneer personen van buitenlandse herkomst werken, betreft het vaak een job op de secundaire arbeidsmarkt, met slechte loon- en arbeidsvoorwaarden. Verder is geweten dat, hoewel een groot deel van de migranten eigenaar is, zij noodgedwongen hun toevlucht zoeken tot huisvesting van slechtere kwaliteit (de zogenaamde 'noodkoop').

3. De welvaartsstaat onder druk door migratie?

De hoge armoedecijfers bij personen van buitenlandse herkomst dagen de welvaartsstaat uit. Het debat spitst zich toe op de sociale zekerheid en de bereidheid om migranten daarin deel te laten nemen. Het argument om de sociale zekerheid alleen open te stellen voor de eigen groep lijkt vaak gehoord, nochtans moeten we concluderen dat dergelijk welvaartschauvinisme niet zo'n grote proportie aanneemt in onze contreien. De meerderheid van de Belgische bevolking is van mening dat migranten wel degelijk onder bepaalde voorwaarden van onze welvaartsstaat mogen genieten. Die voorwaarden zijn: over de Belgische nationaliteit beschikken, minstens een jaar in België gewoond of gewerkt en belasting betaald hebben.

Vanuit beleids perspectief wordt een aanzuigeffect gevreesd als gevolg van een te genereuze welvaartsstaat. Empirisch onderzoek naar deze stelling is schaars, maar komt hoofdzakelijk tot de conclusie dat migratie er niet door verklaard wordt. Verder leeft de angst dat de betaalbaarheid van de sociale zekerheid in gevaar komt door migratie, zeker wanneer deze voornamelijk bestaat uit personen met een 'zwak profiel'. Migratie als oplossing voor het vergrijzingsvraagstuk is dan ook alleen relevant als het gaat om jonge, hooggeschoolde migranten. De huidige gezinsherenigingen lijken hiermee in tegenspraak te zijn. Het effect van deze geleide migratie is ook afhankelijk van de druk die deze personen uitoefenen op andere takken van de sociale zekerheid. Ook deze nieuwe krachten verouderen, waardoor het vergrijzingsprobleem niet oplost.

Om de druk van migratie op de welvaartsstaat te beperken kan men op twee sporen ingrijpen: het migratiebeleid en het integratiebeleid. De uitdaging is om dit zo menswaardig en rechtvaardig mogelijk te doen. Aan al wie toelating heeft om in België te zijn moeten (realistische) participatie- en integratiekansen worden geboden. Dit bestaat onder andere uit voldoende kansen bieden om de taal te leren en discriminatie op de arbeidsmarkt elimineren. Overkwalificatie, laagbetaalde jobs en onzekere arbeidsstatuten veroorzaken armoede. Omtrent de in- en uitstroom dreigt het overheidsbeleid uitsluitend de sterksten de mogelijkheid te geven om hun recht op een gezin te laten gelden. Het behoud van een sociale bescherming via de inclusieve welvaartsstaat wordt gekoppeld aan de inkomensvereiste voor gezinshereniging.

¹ Met cumulatief bedoelen we hier gedepriveerd op minstens twee armoededomeinen (huisvesting, financiële stress en financiële middelen).

II. ANDERE INZICHTEN OVER ARMOEDE BIJ PERSONEN VAN BUITENLANDSE HERKOMST

De schrijnende armoedecijfers verwijzen niet naar een problematiek eigen aan migranten, maar eigen aan onze samenleving, die via allerlei mechanismen sociale uitsluiting in stand houdt. Zo gaat er heel wat potentieel verloren, dat onze economie zou kunnen doen opbloeien en onze samenleving zou kunnen verrijken. Enkele onderzoeksresultaten zoomen in op de uitsluitingsmechanismen.

Inzake werk

Volgens de OESO (2011) zijn de tewerkstellingskansen van migranten in België slechter dan in vrijwel elk ander land van Europa. Verklaringen hieromtrent worden veelal gezocht op het federale niveau, maar de sterk regionaal verschillende arbeidsmarktuitskomsten, doen vermoeden dat er ook andere belangrijke verklarende componenten zijn. Migranten in Vlaanderen bekleden over het algemeen een betere positie dan in Brussel of Wallonië, al is dat niet voor alle herkomstgroepen het geval. Verklaringen voor deze verschillen kunnen gezocht worden op het vlak van migratiemotief, taal, stedelijke context, integratiebeleid en arbeidsmarktbeleid. Zo kan het zijn dat de motieven van de migranten in Vlaanderen veeleer economisch van aard waren, en men daarom grotere kansen zag in Vlaanderen. Ook het verschillend integratiebeleid (al dan niet met een verplicht karakter) kan verschillende uitkomsten veroorzaken.

Meer onderzoek dat het voorgaande verder kan uitklaren is nodig, maar vast staat dat bovenstaande componenten slechts gedeeltelijk een verklaring voor de verschillen in tewerkstelling bieden. Als we de tewerkstellingskloof tussen migranten en autochtonen bekijken, dan stellen we vast dat de regionale spreiding van de tewerkstellingsgraden van migranten identiek zijn aan deze van de autochtonen. De verklaring moet dus evenzeer worden gezocht in de meer globale determinanten van economische groei, ontwikkeling en arbeidsmarktwerking.

Inzake onderwijs

We weten langer dan vandaag dat ook de onderwijspositie van migranten slechter is dan die van Belgen. De kloof tussen beide groepen begint al bij de start van de schoolloopbaan en loopt verder gedurende de hele onderwijs carrière. Kenmerkend zijn zwakke leerprestaties, grotere schoolse vertraging, meer zittenblijvers, minder doorstroom naar algemeen vormende studierichtingen of naar het hoger onderwijs en meer schoolverlaters zonder diploma. De verklaringen dienen niet alleen gezocht in het milieu van de jongeren en hun ouders ('onvoldoende integratie', 'taalgebrek', 'culturele verschillen') of in het feit dat zij vaak uit sociaal achtergestelde milieus komen. Ook het onderwijs zelf reproduceert maatschappelijke verschillen.

Bepaalde scholen kampen met een gesegregeerde leerlingenpopulatie, maar in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, heeft niet enkel de etnische, maar vooral ook de kansarme sociale samenstelling van een school een negatief effect op schoolse prestaties van (kansarme) leerlingen met een immigratieachtergrond.

De segregatie naar sociale en etnische achtergrondkenmerken van leerlingen in het onderwijs kent verschillende oorzaken. In het secundair onderwijs heeft dit voornamelijk te maken met de vroege selectie, waardoor leerlingen met een zwakkere sociale achtergrond en leerlingen met een niet-westerse immigratieachtergrond sterk oververtegenwoordigd zijn in beroepsgerichte opleidingen. In het lager onderwijs heeft veel te maken met de buurt: 'concentratiescholen' zijn meestal gevestigd in geconcentreerde buurten. Toch blijkt ook de quasi-marktwerking, ten gevolge van de vrije schoolkeuze en -inrichting, een en ander te verklaren. Scholen met een kansarme populatie trekken immers geen middenklassenouders aan, en scholen met een 'sterkere' leerlingenpopulatie bestendigen hun marktpositie. Ouders die achterblijven zijn dan vaak ouders die zijn aangewezen

op scholen in de buurt, waar een betere sociale mix ontbreekt. De schoolkeuze is dus niet voor iedereen even vrij.

Inzake gezondheid

Personen van buitenlandse herkomst hebben een grotere kans op een slechtere subjectieve gezondheid, chronische aandoeningen, diabetes, depressie, angststoornissen en psychotische aandoeningen. Veel is te wijten aan de lagere sociaaleconomische status van deze groepen, maar ook andere, specifieke factoren spelen een rol, zoals traumatische ervaringen, sociaal-demografische factoren (zoals scheiding van de familie) en discriminatie. Asielzoekers en mensen in een precaire verblijfssituatie, vrouwen en migranten met psychische problemen vormen daarbij extra kwetsbare groepen. Ook de ongelijke toegang tot de gezondheidszorg is geen onbelangrijke factor. Die heeft dikwijls te maken met verschillende barrières, zoals het gebrek aan kennis over de gezondheidszorg, administratieve en financiële drempels, maar kan evenzeer te maken hebben met het feit dat de hulpverleners zelf relatief onbekend zijn met bepaalde doelgroepen van migranten.

Inzake hulpverlening en zelforganisaties

We stellen vast dat de hulpverlening aan personen van buitenlandse herkomst wordt uitgedaagd: hulpverleners zijn geneigd om problemen eerder in een etnisch-cultureel perspectief te plaatsen, in plaats van de achterstellingssituatie op zich te herkennen.

Omtrent de zelforganisaties van etnische minderheden stellen we vast dat zij nog geen duidelijke rol hebben opgenomen in de armoedebestrijding. Dit strookt niet met de hoge armoedecijfers die we optekenen. Een onderzoek in Brussel toont aan dat het ontvangen van subsidies een positieve invloed heeft op de deelname van deze verenigingen in het armoedebesluit.

III. RECENTE ONTWIKKELINGEN IN BELEID EN FEITEN OVER ARMOEDE

1. Inkomensarmoede en schulden

In 2010 bedraagt het armoederisicopercentage in België 14,6%: ongeveer een op zeven Belgen moet rondkomen met minder dan € 973 (voor een alleenstaande) of € 2044 (voor een gezin met twee kinderen) (gebaseerd op de drempel van 60% van het mediaan nationaal inkomen). In Vlaanderen betreft het 10,4%, in Wallonië 17,8%. Die armoedecijfers zijn al enkele jaren stabiel.

Gebruiken we de Vlaamse regionale armoededrempel dan bedraagt de armoede in Vlaanderen 13,9% (gebaseerd op 60% van het mediaan Vlaamse inkomen, € 1040 voor een alleenstaande en € 2184 voor een gezin met twee kinderen). Tussen 2005 en 2009 daalde het armoederisico op basis van die Vlaamse grens lichtjes, van 13,7% naar 11,8%. In 2010 is er voor het eerst opnieuw sprake van een stijging. Op basis van de Vlaamse drempel is er dus een stijging waar te nemen, terwijl het armoederisicopercentage in Vlaanderen aan de hand van de Belgische drempel stabiel blijft. Die vaststelling leert ons dat meer mensen met de armoedegrens flirten: het aandeel mensen dat moet rondkomen met een inkomen tussen de Belgische armoedegrens (€ 973) en de Vlaamse armoedegrens (€ 1040) is gestegen.

Bovendien neemt de ongelijkheid (de verdeling van het inkomen) in België ook almaar toe. Het aandeel van de 30% armsten in het netto belastbaar inkomen neemt geleidelijk af (van 10,8% in 1998 naar 8,3% in 2008), terwijl het aandeel van de 10% rijksten verder toeneemt (van 28,7% naar 32%). De bedragen van de bijstand en de meeste socialezekerheidsuitkeringen liggen onder de armoedrempel: het leefloon van een alleenstaande bijvoorbeeld, bedraagt slechts 74% ervan. Schuldbemiddeling en collectieve schuldenregelingen zitten al enige tijd in de lift; dit is voornamelijk te wijten aan een toename van schulden op het vlak van energie en nutsvoorzieningen, gezondheid, leningen op afbetaling en fiscale schulden. Schuldhulpverlening

kan een oplossing zijn, maar is geen gemakkelijke uitweg: 50% van de personen in dergelijke procedure moet rondkomen met een leefgeld van minder dan € 400.

Uitdagingen voor de overheden

De minimuminkomens moeten worden opgetrokken tot een aanvaardbaar niveau. Er moet eindelijk werk worden gemaakt van de automatische toekenning van rechten en het aanbod van schuldhulpverlening moet kwalitatief en toegankelijk zijn.

2. De arbeidsmarkt

De economie leek sinds de crisis van 2008 terug op gang te trekken, maar dat optimisme was voorbarig. De economische context waarin we momenteel verzeild zijn geraakt, is allesbehalve rooskleurig. De gevolgen van de situatie op de beurzen, de begrotingstekorten, de geplande besparingen en de bankencrisissen zullen nog lang voelbaar zijn. De werkzaamheidsgraad lag in 2010 (toen de context iets gunstiger was) met 66,3% in Vlaanderen eerder laag en in vergelijking met andere Europese landen hinkt ook België (62%) grotendeels achterop. De werkloosheidsgraad was iets gunstiger met 5,2% in Vlaanderen en 8,4% in België, een niveau dat uiteraard nog sterk verbeterd kan worden. Vooral voor kansengroepen (laagopgeleiden, jongeren en personen met een vreemde nationaliteit) is er nog werk aan de winkel. De situatie van de langdurig werklozen mag niet uit het oog worden verloren: deze groep groeit gestaag aan. De crisis van 2008 veroorzaakte veel werkloosheid, maar een aantal van deze mensen is niet opnieuw aan de slag geraakt en stroomt door naar langdurige werkloosheid.

Uitdagingen voor de overheden

Er moet gepleit worden voor kansen voor alle doelgroepen en een goede doorstroom van langdurig werklozen die hun weg naar de arbeidsmarkt terug moeten vinden.

3. Gelijke onderwijskansen

De ongelijkheid in het onderwijs, gemeten aan de hand van de PISA-resultaten, neemt sinds 2000 geleidelijk af. Tot daar het goede nieuws. Daar staat tegenover dat er nog steeds een grote sociale en etnische kloof in het onderwijs bestaat. Jongeren die onder de armoedegrens leven, hebben meer vertraging in het secundair onderwijs, zitten veel minder vaak in het algemeen vormend onderwijs en zijn sterk ondervertegenwoordigd in het hoger onderwijs. De kans van een niet-arme jongere om universitaire studies te doen is vier keer groter dan die van arme jongeren. In 2002 voerde de Vlaamse Overheid het Gelijkeonderwijskansendecreet in, een geïntegreerd kader van maatregelen dat deze ongelijkheid tracht tegen te gaan. Een evaluatie van het GOK-decreet leert dat het minder doeltreffend uitpakt dan gepland. Voor het recht op inschrijving zijn de effecten niet noemenswaardig, wat deels te verklaren is doordat de schoolkeuze niet helemaal vrij is (wat op zijn beurt deels te wijten is aan segregatie op de huisvestingsmarkt). De voorrangsregels waar scholen zich op kunnen beroepen, blijken ook niet optimaal te werken: het aantal witte scholen dat voorrang verleent aan GOK-leerlingen, is haast op een hand te tellen en omgekeerd zijn ook de 'zwarte' scholen die voorrang geven aan niet-GOK-leerlingen in de minderheid. Op vlak van financiering kunnen we de vraag stellen of de middelen wel toekomen bij de juiste doelgroepen. Het blijkt dat een aantal kansarme kinderen niet door de huidige GOK-definitie wordt omvat. Het ondersteuningsbeleid van GOK-scholen lijkt wel vruchten af te werpen: er worden positieve effecten van de financiering vastgesteld bij GOK-leerlingen.

Uitdagingen voor de overheden

Extra financiering is een noodzakelijke, maar onvoldoende hefboom om de sociale ongelijkheid in het onderwijs weg te werken: de kenmerken die ongelijkheid beïnvloeden, zijn niet allemaal van financiële aard. De segregatie op de huisvestingsmarkt dient bestreden te worden, er moet werk gemaakt worden van de onvrije schoolkeuze, de doelgroep van het GOK-decreet zou verruimd

moeten worden en er kunnen nieuwe formules worden gezocht om de samenwerking tussen lokale fora aan te moedigen.

4. Gezondheidsongelijkheid

Sociale uitsluiting doet zich ook voor op het domein van gezondheid, waar ongelijkheid merkbaar is naar sociale klasse. Lageropgeleiden hebben een kortere levensverwachting (nog ongeveer 48 jaar voor mannen van 25 jaar zonder diploma) dan hogeropgeleiden (nog ongeveer 55 jaar voor mannen van 25 jaar met een diploma hoger onderwijs). Ook de levensverwachting in goede gezondheid is sterk gedifferentieerd naar onderwijsniveau: hogeropgeleide mannen hebben nog bijna dubbel zoveel gezonde jaren voor de boeg (46) dan lageropgeleide mannen (28). Er is sprake van een sociale gradiënt (elke klasse hoger op de sociale ladder doet het beter dan de klassen eronder) bij verschillende gezondheidsindicatoren. Zowel op vlak van gezondheid (bv. langdurige ziekte, depressie) als op vlak van de leefstijl (bv. roken, overgewicht) als op vlak van de toegankelijkheid van de gezondheidszorg (bv. het aantal contacten met de specialist) zijn verschillen merkbaar. Bovendien is de betaalbaarheid van de gezondheidszorg een probleem voor 11% van de Vlamingen, die medische zorgen uitstellen omwille van financiële redenen. De verklaringen voor de ongelijkheden in gezondheid zijn niet enkelvoudig: diverse mechanismen spelen een rol.

Uitdagingen voor de overheden

Ongelijkheid in gezondheid moet op diverse beleidsdomeinen tegelijk worden aangepakt. Daarbij gaat het ook om een totaalpakket met oog voor preventie, omgeving en levensstijl. Bovendien moet al op vroege leeftijd worden ingegrepen (kinderopvang, onderwijs). Initiatieven moeten zich richten tot de hele bevolking, met specifieke aandacht voor mensen in armoede, die vaak buiten schot blijven in campagnes. Het lokale niveau moet een grotere rol spelen, met ondersteuning van de hogere niveaus.

5. 'Nieuwe' of 'vergeten' vormen van armoede?

We weten al lang dat armoede zich voordoet in diverse gedaanten: niet alleen financieel, maar ook op andere vlakken kan men uitgesloten zijn van de maatschappij. Mensen in armoede willen wel, maar kunnen vaak niet de drempels wegwerken om volwaardig te participeren. Armoede is ook niet alleen een kwestie van domeinen van uitsluiting of van het cumuleren van diverse vormen ervan. Er is ook een tijdsdimensie mee verbonden: armoede kan een persistent karakter krijgen (zo is 9,2% Belgen langdurig arm) en kan van generatie op generatie worden 'overgeleverd'. Naarmate onze kennis over armoede groeit, lijken er als het ware 'nieuwe vormen' te ontstaan. Deze zijn veeleer 'vergeten' dan 'nieuw': ze bestaan al langer, maar er was nog niet zoveel aandacht voor. Het Jaarboek heeft aandacht voor twee van zulke vergeten vormen: energiearmoede en armoede bij zelfstandigen.

Energiearmoede lijkt een modewoord waar plots veel commotie rond bestaat. Recente statistieken tonen dat het niet zomaar een modewoord is, dat binnenkort uit ons collectief geheugen verdwijnt. De omvang van de problematiek vertoont een forse stijging. 5% van de Belgische bevolking geeft aan het huis onvoldoende te kunnen verwarmen omwille van financiële redenen. Het aantal mensen dat een beroep moet doen op een sociale leverancier stijgt jaar na jaar spectaculair (het laatste jaar zelfs met 20%). Die sociale leverancier is overigens niet sociaal: de prijs die een niet-beschermde consument er betaalt, is een hoge prijs, die significant hoger kan liggen dan het gewone commerciële tarief. Velen zien zich genoodzaakt (of worden ertoe gedwongen) een budgetmeter of stroombegrenzer te plaatsen. Energie in al zijn facetten (productie, levering, regulering, ...) is een complex gegeven waar verschillende actoren en beleidsniveaus bij betrokken zijn. Daar kunnen de nodige bedenkingen bij worden gemaakt, zoals een moeilijke toegang tot informatie en communicatie of een gebrek aan coherentie tussen allerlei maatregelen. Het Jaarboek stelt deze complexe problematiek begrijpelijk voor en suggereert dat een oplossing schuilt in een structurele, geïntegreerde aanpak.

Het clichébeeld van de rijke **zelfstandige** moet deels achterwege worden gelaten: de inkomensverdeling van zelfstandigen in hoofdberoep is zeer ongelijk: 30% van de meest verdienende zelfstandigen palmt 65% van de inkomestaart in. Voor de anderen is het vaak rondkomen met een bescheiden inkomen: 25% heeft een jaarinkomen van minder dan € 9630. De gevolgen van armoede zijn voor zelfstandigen vergelijkbaar met die voor andere mensen in armoede: ze zijn zowel fysiek als emotioneel zwaar om dragen. Soms is een gebrek aan bepaalde vaardigheden de oorzaak, vaak liggen externe gebeurtenissen aan de basis. Juist omdat zelfstandigen in bepaalde gevallen 'verdoken armoede' ervaren (een vlucht uit de gefailleerde zaak, bijvoorbeeld), zijn we ons niet altijd bewust van deze getroffen groep. Inzetten op ondersteuning van initiatieven die begeleiding bieden, is een eerste start om ook voor hen het pad uit de armoede te effenen.

ENKELE OPMERKELIJKE CIJFERS

- 20,2% van de Belgen is inkomensarm, en/of leeft in een gezin met een lage werkintensiteit en/of is ernstig materieel gepriviveerd.
- 35,5% van de alleenstaande ouders met kinderen bevindt zich onder de armoederisicogrens in België.
- Het armoederisico in België voor de periode 2007-2008-2009 voor Belgen, geboren in België, bedraagt 12%. Voor personen van Marokkaanse herkomst ligt dat vierenhalf keer zo hoog (54%).
- 36% van de kinderen (<18 jaar) in armoede leeft in een gezin met twee volwassenen en drie of meer kinderen.
- Vrouwen met een nationaliteit van buiten de EU hebben een lage werkzaamheidsgraad: slechts 28,4%. Voor Belgische vrouwen is dit 62,1%, voor vrouwen met een EU-nationaliteit 61,1%.
- De groep werkzoekenden die drie tot vier jaar werkloos zijn, nam toe met 20,6% op jaarbasis (augustus 2010-september 2011).
- In het zesde jaar secundair onderwijs heeft 71% van de niet-Belgen te kampen met schoolse achterstand.
- Het percentage huishoudens dat medische zorgen moet uitstellen verdubbelde op vier jaar tijd (van 5% naar 11%).
- Op 1 januari 2011 maakten 329 403 Belgen gebruik van het OMNIO-statuuat; dat is nog geen 40% van de potentiële rechthebbenden.
- 32% van de hooggeschoolde personen van niet-Europese herkomst, is arm op minstens twee armoededomeinen tegelijk.
- Een derde van de allochtone jongens en een kwart van de allochtone meisjes verlaten het secundair onderwijs zonder diploma.
- 70% van de Turkse en Marokkaanse nieuwkomers zonder Belgische nationaliteit is overgekwalificeerd.
- Bijna de helft van de Belgen (48%) is voorstander om migranten toe te laten tot de sociale zekerheid nadat zij een jaar gewerkt en belastingen betaald hebben.
- Mensen zonder papieren kampen met een zeer hoog armoederisico, zelfs als ze werken bedraagt het 93%.
- In 2009 is 28% van de cliënten in begeleiding bij een Centrum voor Algemeen Welzijnswerk in Vlaanderen van niet-Belgisch origine. Het percentage niet-Belgen in de populatie leefloontrekkers in het Vlaams Gewest bedraagt in 2009 ook 28%.

DE STRUCTUUR VAN HET JAARBOEK

De 20ste editie van het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting bevat een stand van zaken op het vlak van armoede en ongelijkheid. Doorheen de jaren is de armoede zeker niet afgenomen of versimpeld. Het gevoerde beleid en de verzamelde cijfers worden geactualiseerd en nieuwe terreinen worden verkend, zoals energiearmoede en armoede bij zelfstandigen.

Het themadeel, 'de capita selecta', focust dit jaar op armoede bij personen van buitenlandse herkomst. We trachten inzicht te verwerven in de complexe relatie tussen migratie, integratie en armoede. Het is een heikel thema, omdat de armoedecijfers hallucinant zijn. Verschillende auteurs zoomen in op markante situaties van sociale uitsluiting. Zo botsen personen van buitenlandse herkomst door ongelijke onderwijskansen en door allerlei vormen van discriminatie op torenhoge barrières op hun weg richting de arbeidsmarkt. De groepen die in dit boek aan bod komen zijn heel divers; ze gaan van mensen zonder wettig verblijf en de Roma naar hooggeschoolde migranten. Ook het integratiebeleid, de rol van zelforganisaties en van hulpverleningsinstanties krijgen de nodige aandacht. Enkele hoofdstukken behandelen de ruimere context, bijvoorbeeld over de druk van migratie op de welvaartsstaat en over de houding tegenover migranten in het socialezekerheidsdebat.

Het derde deel van het Jaarboek bevat het traditionele overzicht van de recentste statistieken; dit jaar aangevuld met enkele opvallende cijfers over het thema armoede en migratie.

MEER WETEN?

Het Jaarboek is een product van het Centrum OASeS (Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad) van de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie van de Universiteit Antwerpen. Het wordt gefinancierd door de Vlaamse regering en uitgegeven door Acco (Leuven/Den Haag).

Bij het verschijnen van het Jaarboek organiseren we op dinsdag 6 december 2011 op de Universiteit Antwerpen (Stadscampus) een colloquium met als titel 'Het Prisma van de Armoede' (zie bijgevoegde folder en www.oases.be). Dit colloquium zal worden bijgewoond door Prinses Astrid.

Danielle.Dierckx@ua.ac.be, 0499 33 49 63

Jan.Vranken@ua.ac.be

Jill.Coene@ua.ac.be, 03 265 59 99

An.VanHaarlem@ua.ac.be